

NIEBOŻĘ (232) *sb n*

[Wyraz odnosi się, tylko do mężczyzn i zwierząt; występuje w sg tylko jako V nieboże : niebożę (184:1). Postać nieboże może być też uważana za formę odmiany od *niebog (analogicznie do f nieboga).]

e oraz o jasne.

sg V nieboże (184), niebożę (1); -e : -ę MurzHist (2:1); -e (17), -é (1) RejKup, -(e) (166). $\diamond$ pl N niebożęta (41). $\diamond$ D niebożęt(o)m (1). $\diamond$ A niebożęta (1). $\diamond$ V niebożęta (4).

Składnia przydawki przy N pl oraz orzeczenia w pl typu (o mężczyznach): ci niebożęta byli (rodzaj naturalny) (30); (o zwierzętach): ci niebożęta (rodzaj naturalny) CzahTr; niebożęta były (rodzaj naturalny i gramatyczny) (1) KlonWor, ty niebożęta byli (1) KmitaSpit.

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVI(XVII) i XVIII w.

Nieszczęśnik, istota godna pożałowania (wyraz oddający subiektywne nastawienie emocjonalne autora wypowiedzi: litość, pogardę, szyderstwo); miser Mącz [w tym: w wołaczcu (188); w rymie (94)] (232) : Ięłá [liszka] kárác iák głupiego: Czemuś ták głupi nieboże/ Coż ci tá praca pomoże. BierEz Q2; OpecŻyw 112v; BielŻyw 75; Alic przed fię iáko gorze Ciągni fię Woycie nieboże. RejRozpr A3; A drugi fię rozniemoże Cożci fię ítało nieboże RejRozpr I2, A4v, Dv, Fv, G4; RejJóz B7v, C6, K2v, O4; RejRozm 393, 394, 397; Padlo kxiązę wítać niemoże Do broyles fię nieboże. RejKup c2; Lecz wy niebozeta profczy Spetnieczech wam zly Czart do chlofczy. RejKup d3v; Niechay íobie kífaltem wífelkym luż pomoże jako może Lecz przetfię ítraczjs nieboże RejKup bb2v, c6, e6v, e7v, H, h4 (24); Ach nietetyś/ wybornieś íię niebożę Franciřzku ku matce íwiętyi nawrocił MurzHist D2v, N3, N4; BielKom C8, D, Dv, E2; Ale nyebożętá głupi obáczyć fię chcyeycye/ O ífaleni yuż wđdy kyedy temu zrozumeycye. LubPs V3v; ábyś fię nieboże dokąd iefztze dychałz vznał/ vpámiełtał/ y pokuthował/ íześ fię w tym piłaniu twoim Syná Bożego Páná Iezu Kryřtułá záprał KrowObr 184v; o zdrowiu nieboże bądź z lepřzú nádzyeią. RejWiz 61, 5, 6, 29v, 38v, 45 (16); Bo Krol dáć pánftwa może/ lecz cnoty nie może/ A ták íkad inąd o nię/ ítaray fię nieboże. RejFig Cc3, Aa3, Aa6v, Dd3; RejZwierz 4v, 10, 40v, 67, 103 (8); BielKron 16v, 438, 458v; ProtStoj Ev; RejAp AA6v, 184; GórnDworz O7v, P2, R7v, T6; Widzęć ia nieboże myłl y ferce twoie/ że ty nie ták czyniřz iáko mowiřz. RejPos 209v, 192v [2 r.], 216, [236]v, 239v, Ooo5v; BielSat B4v, E, Ev; O ízalony nieboże ciebie z liřim kolnierzem ledwie do drzwi dopuřzczú RejZwierc 194v, 67v, 175v, 180, [207], 230v, 232v, 270v; Cić niebożętá mowiú/ lámi niewiedzúc co CzechRozm 69, 51v, 174v, 250v, 267v; PaprPan Gg3v; MWilkHist F3, Gv; StryjKron 512; CzechEp 112; Iáko ci niebożęta czyniú/ ktorzy [...] wymyřlow ludzkich nářladowác wołú. NiemObr 73, 107; Wyyimi/ nieboże/ bięrzmo pięrwę y oká íwęgo/ A potym ździebłká íięgay w oczách v drugięgo. KochFr 103, 102, 117, 127, 130; KochSz B4, Cv; WisznTr 9; KochPieř 25; KochSob 59; PudłFr 16, 30; BielRozm 33 [2 r.]; GórnRozm Iv [2 r.]; GórnTroas 49; OrzJan 57; WyprPl B4; CiekPotr 46; A wđdy ci niebożętá cíłáwi koniewie/ Z Corczyná czwartęgo dniá ná noc w Sokołowie. CzahTr L3, H; GosłCast 46; Fryczu nieboże przybliżác fię męká/ Nie iedná ná cię gotuie fię ręká KlonFlis G4, F2, F3, G4, H, H4v [2 r.]; KlonWor **2v, 12 [2 r.], 38, 59, 67.

W funkcji przydawki orzekającej lub (w zbliżonej funkcji) z elipsą zaimka anaforycznego [w tym: w funkcji przydawki: okreřla podmiot (29), okreřla dopelnienie (7); w V (32); z elipsą zaimka: (tylko w pl)

określa podmiot (21), określa dopełnienie (3)] (60): Y ty téż śnádz nieboże byles z Iezufem w ogrodzie. *OpecŻyw* 112v; *RejJóz* E, N; przifithawa ym zadnego nyedano yechały nyebozetha kandi znały *LibLeg* 11/155; *RejRozm* 394; A iefllys wtym nadzieie miał Ienak mi czie nieboze zal. *RejKup* g7v, i8, m5, n3, n6v, r2, f7v, ee2v; *KrowObr* 132v, 224v; iuż to być nie może/ Y tákiem iuż zámieřzkał dla ciebie nieboże. *RejWiz* 170, 29, 79, 79v, 179v, 193; Vwierzyli niebożęta iego chytrey powieřci/ podali zamek. *BielKron* 410v, 249v; Quid facerent miseri. A co ynego niebożęta czynić mieli. *Mqcz* 340d; *LeovPrzep* G2; Y pythál pirwřzego: Wieleř ty nieboże winien pánu moiemu? *RejPos* 193, 284; *BielSat* D4v; Lecż zda mi fię iż wřzyfcy co tám w ten czás byli/ Snadż na Miedźwiedzą fkorę niebożęta pili. *HistLan* F; Nie dáyże lie vwodzić s fwey poćiwey drogi/ Widziřż żeć o cię idzie nieboże vbogi. *RejZwierc* B4v; Mądre milczenie wiecey fpráwić może/ Niż thy klekoczác řzalony nieboże. *RejZwierc* 215; Ale też niebożęta choć hárdey pořtáwy/ Bárzo iákoř zmylili fwe powařne fpráwy. *RejZwierc* 241, 116v, 134, 230; *CzechRozm* 23, 69v, 121, 157v; *PaprPan* Hh4; Dáli fye niebożęta wwieřć fwéy chćiwořci/ Y dořwiadczáli páńfkiéy w puřtyniach mořnořci. *KochPs* 161, 116; *NiemObr* 11, 64; *WerGořc* 219; *BielSjem* 21; *BielRozm* 32; *PaprUp* A3, K3 [2 r.]; A one niebożęta [řzorawie] iáko łáziebnicy Chodźili/ miedzy fwymi ptaki po vlicy. *KmitaSpit* C3v, B3; *CiekPotr* 50; *CzahTr* H; *KlonFlis* H3v; Poczúły niebożęta [wołki] fwe řtádo znáioime: Bo táżyły do drugich ćielęta kráđżione *KlonWor* 23, 2, 12; *SzarzRytLeřn* ktv.

~ W wypowiedzi osoby mówiącej o samej sobie (w pl) (1): Ale my niebożęta nie ták tego vzywamy/ to iefť wielka rořkocz nařzá gdy nędzniczek drży przed námi *RejPos* 85v. ~

W charakterystycznych połączaniach: niebożę(ta) chciwi, chory (6), chytry, głupi (2), krzyw, mili, omylny, prosty, stradny (3), strapiony, szalony (3), wierni, zawiedzeni, zmorzony głodem.

Wyrażenia: »biedny nieboże (V)« (1): Názwaleř biedny nieboże/ ćiáło páńfkie chlebem prořtym/ á krew iego winem *OrzList* cv.

»nędznik, nędzny niebożę« [w tym: V (14)] [řzyk 12:3] (9:6): A ty nieboże nędznyku Chceř aby niebył wľjku [...] Czo napilniej pana wřiway *RejKup* n6v; Nie dáy krolom pić winá/ tákież y kfiáżętom/ By nie wzruřzyli práwá/ nędznym niebożętom *BielKom* C3; Strzeřżze fię tedy pilno nędzniku nieboże. Wierz mi że cie wywiodá ná głębiá z miáľkiego/ Ani fię řam obaczyřż kiedy fkczyřż pliego. *RejWiz* 31v, 118, 121v, 133v, 152, 182v; O nędzny nieboże byř to obaczyć chciáł/ co cie zá ľáľká (d)otyka od Pána tego *RejPos* 184v, 177, 284; Skępiec káđdego drapie iáko może/ Ciebie też wřzyfcy nędzniku nieboże. *RejZwierc* 217, [193]v, 246 [2 r.].

»ubogi nieboże (V)« [řzyk 4:2] (6): *RejWiz* 119v, 181; OWa cořkolwiek řtroiřż/ vbogi nieboże/ Pomni żeć ten nędzny řwiát/ krotko pomoc może. *RejZwierc* 143; A tak ráđżęć ku Pánu nieboże vbogi/ Pytay fię kędy mořeřż *RejPos* Ooo5v; *RejZwierc* B4v; *BielRozm* 28.

Cf NIEBOŻEC